

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 14 mars 1916 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning, huruvida staten bör lösa å sina domäner uppförda, för jordbruket nödvändiga hus.
(2:a avd.).

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 34, har herr *Lundblad* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå, att Kungl. Maj:t vid den 'utredning', som nu pågår angående ändrade bestämmelser rörande utredning av kronans jordbruksdomäner, ville taga under omprövning, huruvida staten borde å sina domäner lösa de hus, som finnas nödvändiga för jordbrukets skötande.

Till stöd härför har anförts följande:

»En allmän grundsats är väl den, att ägaren till jorden jämväl skall vara ägare till för jordbrukets drift nödiga byggnader. Det är väl också troligt, att denna grundsats ursprungligen varit den bestämmande. Tidsutvecklingen har dock bringat denna såväl som andra frågor på sned.

Genom jordbrukets ganska raska framgång, genom grundförbättringar, torrläggningar samt god skötsel hava bättre grödor avlockats jorden samt nyodlingar förstorat arealen.

Under tidernas lopp har ett litet jordbruk förändrats till ett större och behovet av större hus har som en given följd uppstått. Hur har nu staten i många fall gått till väga? Jag säger icke i alla fall, ty många glädjande undantag äro att anteckna. Ofta har det tillgått så, att jordens arrendator, som själv genom intensivt arbete bringat jorden att lämna

högre avkastning och genom nyodlingar och grundförbättringar förstorat jordarealen, även byggt nödiga hus. Så kommer kronans ombud, domänintendenten, till gården. Huset eller husen i fråga bliva antecknade såsom arrendatorns överloppshus. Arrendatorn har icke invänt något mot detta, han har ju själv utan någon påtryckning byggt och är vanligen glad att icke bli antastad för sitt djärva tilltag. Så kommer den tid, då samme arrendator skall lämna arrendet. Då visa sig svårigheterna. Arrendatorn måste hava betalt för sina hus. Kronan löser dem icke. En ny arrendator behöver dem, om han skall kunna sköta gården på samma sätt som företrädaren. Det blir sålunda en affär mellan avträdare och tillträdare, som i många fall är ganska besvärlig.

Att denna sak utvecklats som skett beror enligt mitt förmenande på två faktorer, den ena av synnerligen glädjande art, den andra av motsatsen. Svenska bondens kärlek till jorden, hans seghet och uthållighet och i många fall stora djärvhet att genom påkostningar bringa jorden till hög avkastning äro företeelser, som alla känna till och som äro mycket glädjande. Den andra faktorn däremot har varit av mindre uppmuntrande art. Statens ombud — jag talar i detta sammanhang endast om kronans domäner — som haft detta mycket viktiga uppdrag att öva tillsyn å statens domäner samt vara den förmedlande personen mellan kronan och arrendatorn, hava i vissa fall i sitt ofta grannliga värv lyckats mindre väl och icke följt utvecklingen vid de gårdar, som varit dem anförtrodda, och följden har blivit den ovan antecknade. Strama och olämpliga författningar hava ock legat hindrande i vägen.

Jag har mig bekant, att Kungl. Maj:t den 15 december 1915 tillsatt sakkunniga, som fått i uppdrag att inom jordbruksdepartementet biträda vid utredning och 'avgörande' av förslag beträffande de ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner, som må finnas erforderliga och lämpliga, särskilt i syfte att statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner må bättre än hittills tillgodoses, samt angående vad med denna fråga äger sammanhang.

I detta de sakkunnigas uppdrag torde kunna anses ligga ett åliggande att jämväl taga under omprövning de frågor, jag här ovan framdragit. Men då de sakkunnigas uppdrag synes huvudsakligen gå ut på att få utrett, på vilket sätt staten må kunna avlocka sina domäner högsta möjliga avkastning, ligger det nära till hands för mig att antaga, att den sak jag nu velat påpeka, som ju går ut på en direkt utgift för staten och väl står i ett visst motsatsförhållande till de sakkunnigas uppdrag, icke

ligger inom ramen för de sakkunnigas uppgift. Av denna anledning dristar jag mig att i denna angelägenhet påkalla riksdagens uppmärksamhet.

De sakkunniga för upprättande av förslag rörande lämpligaste disposition av det till Strömsholms hingstdepå anslagna s. k. Köpingskomplexet, bland vilka jag haft äran vara ledamot, hava i sitt nyligen avgivna betänkande föreslagit, att staten skall å området inlösa sådana hus, vilka de sakkunniga efter noggrann värdering funnit lämpliga i och för jordbrukets drift. Komma Kungl. Maj:t och riksdagen att i detta fall följa de sakkunnigas förslag, har man genom detta vunnit ett prejudikat.

Då jag anser, att vi måste komma till reda och ordning på detta område och att principen »jordägaren skall jämväl äga de hus, som äro nödvändiga för jordens skötsel», måste bliva fastslagen som riktig, har det framstått som en stor angelägenhet för mig att påpeka detta. Jag skall be att få framföra endast ett exempel på vad jag har velat framhålla.

I den socken där jag bor finnes ett kronohemman, s. k. hospitalshemman, där arrendatorn äger bostadshus för sig och sin familj, tre arbetarebostäder, därav två s. k. små torplägenheter. Det tredje invid gården liggande huset består av rum för ladugårdskar, drängkammare och slöjdstuga. Vidare vedbod, två mindre hus för smådjur samt en liten paviljong i trädgården.

Dessa hus, som alla utom möjligen det sistnämnda äro absolut nödvändiga för att kunna sköta jorden, har nuvarande arrendatorn löst till sig emot brandförsäkringsvärdet, 10,750: — kronor. Gårdens öppna jordareal är cirka 150 tunnland.

Nu kan man invända, att det blir för dyrbart att tillämpa nämnda princip om »statens skyldighet att lösa nödiga hus vid domänerna». Ja, det kan ju vara möjligt, att så blir förhållandet, men vad jag nu önskar är endast, att i sammanhang med förberörda utredning även detta spörsmål tages i noggrant övervägande.

Det torde kunna anses som självfallet, att tillämpningen av dylika bestämmelser icke skulle ske på en gång utan successivt allt eftersom arrendena av en eller annan anledning utlöpte. Därigenom bleve de kontanta utgifterna för statsverket fördelade under en lång följd av år och sålunda icke i alltför hög grad komma att verka betungande för statsbudgeten.»

Såsom framgår av motiveringen till förevarande motion, har det synts motionären i hög grad önskvärt, att å kronans jordbruksdomäner befintliga, av arrendatorer uppförda och ägda byggnader av kronan bleve inlösta vid respektive arrendetidens utgång. Till en början tillåter sig utskottet härvid

Utskottet.

framhålla, att motionären synes utgå därifrån, att kronan oftast icke inlöser av arrendatorn uppförda hus. Detta torde emellertid icke vara med verkliga förhållandet överensstämmande. I nu gällande kungörelse angående grunderna för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner stadgas, att vid utarrendering av desamma vederbörande domänintendent i samråd med två i lantbruks- och affärsförhållanden kunniga män skall uppgöra förslag till sättet för egendomens utarrendering, till de närmare arrendevillkoren i avseende å nybyggnads- och andra skyldigheter samt till arrendavgift för egendomen. I detta förslag, som skall ingå till domänstyrelsen för att läggas till grund vid träffande av nytt arrendavtal, kunna uppskattningsmännen föreslå, att å egendomen befintliga, arrendatorn tillhöriga hus av kronan böra inlösas. Enligt vad utskottet har sig bekant, har domänstyrelsen fastställt förslag till dylik inlösen av byggnader, uppskattade till ganska avsevärda belopp. Naturligt nog gäller detta endast om sådana byggnader, som av uppskattningsmännen ansetts icke blott nödvändiga för jordbrukets skötande, utan ock lämpliga i avseende å sin beskaffenhet. Detta förhållande synes motionären hava förbisett, då i motionen ifrågasättes inlösen av byggnader, om de blott finnas för egendomen nödvändiga.

Av det anförda framgår, huru en inlösen av nu förevarande byggnader vid en arrendeperiods utgång kan komma till stånd. Men även under pågående arrendetid kunna förslag om dylik inlösen ifrågakomma, och erfarenheten giver vid handen att förslag i detta avseende mången gång av domänstyrelsen bifallits. Emellertid är det tydligen riktigast, att prövningen av sådana spörsmål äger rum vid fastställandet av själva arrendebeloppet, när inlösningsfrågan, om det gäller någon mera värdefull byggnad, torde hava stor betydelse för arrendesummans bestämmande.

Slutligen vill utskottet påpeka, hurusom i motiveringen till förevarande motion bl. a. erinrats därom, att Kungl. Maj:t den 15 sistlidna december tillkallat sakkunniga för att inom jordbruksdepartementet biträda vid utredning och avgivande av förslag beträffande de ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner, som må finnas erforderliga och lämpliga, särskilt i syfte att statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner må bättre än hittills tillgodoses samt angående vad med denna fråga ägde sammanhang. Beträffande föremålet för denna utredning har motionären uttalat den åsikten, att nu förevarande spörsmål skulle ligga utanför ramen för de sakkunnigas uppgift. Utskottet håller däremot före, att de sakkunniga icke kunna underlåta att vid verkställandet av den anbefallda utredningen jämväl taga

under omprövning av motionären berörda förhållanden, och är utskottet förvissat om, att därest missförhållanden i av motionären angiven riktning skulle finnas föreligga, de sakkunniga komma att föreslå åtgärder till deras avhjälpande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 mars 1916.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: se utlåtandet nr 22.